

POTŘEBNÁ PŘÍRUČKA O RUSKÉM SVĚTĚ

Antoňák, A.: *Ruská literatura 20. století I. (kompendium)*. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov 2007.

Slovenský název nám hned neprozradí, že jde o rusky psanou příručku, která - a to budíž řečeno již na počátku - byla a je velmi potřebná. Autor, zkušený slovenský rusista, který svými pracemi, zejména knihou o Tichém Donu, vnesl do slovenské rusistiky především kulturologický přístup, jenž nutí chápat ruské věci zevnitř, z jejich vlastní podstaty, přístup, který někdy nazýváme areálovým (to je však jen rámcové označení, jehož jednotlivé komponenty mohou mít různé proporce), charakterizuje cíl své práce takto: „Цель нашего пособия – дать студентам-русистам основы филологического подхода к самым известным и самым ценным с художественной точки зрения произведениям, с помощью чего они смогут постепенно формировать и углублять свое представление о ценностях русской литературы XX века.“ (s. 5). Je však pravda také to, co se zde uvádí z recenzentského posudku Andreje Červeňáka, totiž že pro začínající či spíše budoucí rusisty, jak to zná z Nity (ale platí to jistě obecně) by to bylo příliš „velké sousto“, zejména je tu jazyková bariéra. Myslí si, že je to spíše pro doktorandy. Určit adresáta na samém počátku je dobré, ale dnes je situace tak proměnlivá a flexibilní, že po takové knížce v době konjunktury všeho ruského může sáhnout i učitel, doktorand, ale také zvědavější a jazykově lépe disponovaný univerzitní začátečník – všichni zde najdou především racionálně uspořádané, ale i emotivní uvedení do toho, čemu říkám ruský svět, tedy rozuměj: svět v širokém slova smyslu kulturní. Je to zde především svět literatury, ale k ní a zpětně skrze ni se čtenář propracovává k Rusku a jeho podstatě, která je sice nevyčerpatelná, ale přece jen v obrysech poznatelná. Čtenář, jenž kompendium pojme skutečně jako studijní pomůcku, zde najde řadu zřetězených údajů a osobitý pohled na ruské věci. Prizma, jímž se Antoňák dívá na Rusko, je primárně krásná literatura, ale také filozofie, společenské myšlení vůbec, ale ještě přesněji literární osobnost. Na počátku stojí popis sociálně politické a pak i kulturní situace Ruska konce 19. a počátku 20. století a v návaznosti na to ideově estetická hledání ruské literatury na přelomu dvou století. Je to pěkný úvod k osobnostem, které pak následují:

Ivan Bunin, Alexandr Kuprin, Leonid Andrejev, Maxim Gorkij, Alexandr Blok, Sergej Jesenin. Knížku uzavírá kapitola *Русская поэзия „серебряного века“* a poté stručný slovníček literárněvědných termínů a tabulka reálií myšlení, literární vědy a krásné literatury.

Začneme netradičně koncem: jsou to pojmy, bez nichž se dnešní rusista neobejde, i když z Ruska nepocházejí (Erwartungshorizont, intertextualita nebo dekonstrukce či aluze), základní údaje o spisovatelích, to vše v přehledu, nezahlceno přílišnými detaily. Jednotliví autoři jsou vyloženi „bez hněvu a zaujatosti“, je jen uvolněno to, co bylo po léta skrýváno, aniž to, co si svou hodnotu podrželo, bylo umenšeno: to je případ Gorkého aj. Samozřejmě nabízí se otázka, proč v tomto „úvodu do Ruska 20. století“ mají svůj portrét jedni a nikoli druzí spisovatelé, proč je tu Jesenin a není Majakovskij nebo Chlebnikov, proč je tu Blok, ale nikoli Bělyj, ale to je věc názoru a posouzení, že právě tito „portretovaní“ neslí tíži doby a jsou schopni ji i reprezentovat – nicméně i ti „neportretovaní“ jsou obsaženi v úvodních přehledech. Ze všeho je patrné, že autor šel ad fontes, nespokojil se zprostředkovaným poznáním, sledujeme jeho čtenářskou stopu, po níž může nový čtenář nyní bez obav jít,

Recenze

neboť autor jej vede nenásilně, metodicky promyšleně, nabízí cestu, ale nepopírá, že jsou i jiné. Antoňák napsal v dobrém slova smyslu a jak se nyní „nosí“ říká dobrý příběh ruské literatury počátku 20. století, doby jakéhosi rozjezdu, do níž se vryly tři strašné revoluce a ještě strašnější občanská válka, intervence 14 států a boj s československými legiemi, Stalinova bestiální kolektivizace vesnice a drsné zprůmyslnění, které udělalo z nového Ruska velmoc a později supervelmoc, ale také podlomilo jeho vnitřní síly a morální integritu – to, jaké akcenty se tu zvýrazní, si rozhodne každý čtenář sám podle své životní zkušenosti a vzdělání i schopnosti relativně nestranného úsudku.

Mohli bychom Antoňákův projekt srovnat s knihou pražského Milana Hraly (Milan Hrala: *Ruská moderní literatura 1890–2000*. Karolinum, Univerzita Karlova, Praha 2007), jež si však klade jiné cíle a především je rozsáhlejší, komplexnější, ale přístupy jsou podobné: literatura je viděna z pohledu společensko-politického a pak skrze směry a osobnosti, tedy fakticky personalisticky – toho se v podstatě přidružuje i Antoňák, jenž je však instruktivnější, metodičtější, jeho práce je „kompendium“, zatímco Hrala má ctižádost psát „literární dějiny“. Nicméně i pro toto „kompendium“ platí to, co jsem jinde napsal o Hralově knize, totiž že správně vystihlo dobu, v níž už dozrál čas pohlédnout na Rusko vcelku a nekonjunkturálně, tj. kriticky, ale pozitivně, racionálně, ale i s jistou emocí, neboť i ta v přiměřené podobě do humanitních věd, zvláště pokud jde o učební text, patří. Jistěže autor, který jde s kůží na trh, musí očekávat i dílčí kritiku, tj. jiné názory na jednotlivé autory a jejich díla i tvůrčí biografie, ale možná i větší koncepčních, ale to je běžnou součástí vědeckého života - jinak by zdegeneroval - a popularizující a metodické texty jsou v tomto ohledu vždy zranitelnější. Ale ani tato eventuální diskuse základní hodnotě a využitelnosti Antoňákova kompendia neuškodí.

Ivo Pospíšil

ŽIVÝ A ZAUJATÝ VÝKLAD TABUIZOVANÉ SLOVENSKE PŘEKLADATELKY

Maliti-Fraňová, E.: *Tabuizovaná prekladateľka Zora Jesenská*. Veda, Ústav svetovej literatúry, Bratislava 2007.

Zora Jesenská (1909–1972) rozhodně patří k slovenským překladatelkám a kulturním činitelkám, které zásadním způsobem – nehledě na životní strážně a nakonec i tabuizaci osobnosti i překladu – utvářely slovenské vnímání podstatných částí několika národních literatur: překládala z ruštiny, němčiny, francouzštiny, bulharštiny a angličtiny, přičemž ruština zřetelně dominovala. Autorka (roč. 1953), zkušená literární vědkyně, publicistka, esejistka, novinářka a sama prozaička, dramatička a hlavně překladatelka z více jazyků (autorka monografie *Symbolizmus ako princíp videnia*, 1996, spoluautorka publikace *Ruská literatúra v slovenskej kultúre 1836-1996*, 1998, překladatelka z ruštiny a osetštiny, přeložila mj. *Petrohrad* A. Bělého, V. Ivanova, A. Bloka, N. Sadur, sama autorka prózy *Krpatý vrch* a